

یادداشت‌هایی دربارهٔ آثار تاریخی ایران (۱)

ابیانه؛

یک روستا، یک محله، یک بنا

حسین راعی

نشر بنگار
ایران

سرشناسنامه: راعی، حسین، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور: ابیانه؛ یک روستا، یک محله، یک بنا/ حسین راعی.
مشخصات نشر: تهران: ایران نگار، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۱۲۸ ص (۱۷+۱۱۱): مصور، نقشه؛ ۲۲×۲۹ س.م.
فروست: یادداشت‌هایی درباره آثار تاریخی ایران؛ ۱.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۹۰۶-۴-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: ابیانه
رده‌بندی کنگره: DSR ۲۰۷۲/۹۲۰۱۳۹۱
رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۹۳۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۰۰۶۴۱

طرح روی جلد: نمای کلی روستای ابیانه، برگرفته از شکل ۱۸ در صفحه ۳۷ کتاب
طرح پشت جلد: مردم ابیانه با لباس محلی؛ برگرفته از طرح‌های سرآغاز فصل‌های شش‌گانه کتاب

انتشارات
ایران نگار

یادداشت‌هایی درباره آثار تاریخی ایران (۱)

ابیانه؛ یک روستا، یک محله، یک بنا

تألیف: حسین راعی

ناشر: ایران نگار

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۹۰۶-۴-۲

شماره کتاب‌شناسی ملی ایران: ۲۰۰۰۶۴۱

ویرایش: عبدالله مؤذن‌زاده کلور.

ویرایش ترجمه انگلیسی: مهدی کرامت‌فر

امور هنری و پردازش تصاویر: وحید روزبهانی

طرح جلد: سمیه نوروز

چاپ نخست: ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۱۰۰۰۰ تومان

نشانی:

انتشارات ایران نگار: تهران، شمال غربی میدان انقلاب، کوچه جنتی، شماره ۷، واحد ۷، تلفن: ۶۶۹۰۷۴۲۸
صندوق پستی: تهران، «گنجینه نقش جهان ۴۳۱-۱۳۱۴۵» www.ganj.ir

همه حقوق برای نویسنده (مؤلف) محفوظ است.

مقدمه

مجموعه پیش رو محصول پیمایش میدانی‌ای بوده است که در پایگاه پژوهشی ایبانه وابسته به دفتر امور پایگاه‌های سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در سال ۱۳۸۴ انجام شده است.

هرساله تعدادی از آثار تاریخی و فرهنگی ارزشمند کشور به پایگاه‌های پژوهشی تبدیل می‌شوند و موضوعات مختلف معماری، باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، آیین، فرهنگ و... مرتبط با آن‌ها مورد پژوهش و بررسی قرار می‌گیرد. این پایگاه‌ها وظیفه دارند علاوه بر کمک به مردم برای شناخت فرهنگ و تمدن کهن این مرز و بوم، و معرفی آن به جهانیان، به تربیت و آموزش نیروی انسانی و جوانان علاقه‌مند به موضوع نیز بپردازند.

بسیاری از آثار مربوط به این پایگاه‌ها در فهرست میراث جهانی به ثبت رسیده‌اند و برخی دگر نیز در فهرست موقت ثبت جهانی قرار گرفته‌اند. در دو دهه گذشته افراد زیادی در این پایگاه‌های پژوهشی شروع به فعالیت نموده‌اند و هم‌اکنون در بخش‌های مهمی از میراث فرهنگی کشور مشغول به خدمت‌اند و سالیانه مجموعه مهمی از آثار ایشان منتشر می‌شود.

باید به این جوانان و همت‌والای‌شان تحسین گفت و امیدوار بود در راه معرفی فرهنگ و اندیشه ایرانی - اسلامی به جهانیان، موفق و مؤید باشند.

پرویز سعادت

مشاور رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
در امور پایگاه‌های پژوهشی (پروژه‌های بزرگ)

فهرست

- ۸ فهرست تفصیلی مطالب، و شکل‌ها (نقشه، طرح، عکس)
- ۱۳ سپاس‌گزاری
- ۱۵ پیش‌گفتار
- ۱۷ فصل نخست: یادداشت‌هایی دربارهٔ جغرافیای طبیعی ایبانه
- ۲۵ فصل دوم: یادداشت‌هایی دربارهٔ جغرافیای انسانی ایبانه
- ۳۳ فصل سوم: یادداشت‌هایی دربارهٔ نحوهٔ شکل‌گیری و ویژگی‌های کالبدی ایبانه
- ۴۹ فصل چهارم: یادداشت‌هایی دربارهٔ بناهای عمومی و مذهبی ارزشمند در ایبانه
- ۷۱ فصل پنجم: یادداشت‌هایی دربارهٔ محلهٔ پل
- ۸۳ فصل ششم: یادداشت‌هایی دربارهٔ بنایی به نام مسجد پرزله در محلهٔ پل
- ۱۰۹ سخن آخر
- ۱۱۱ کتابنامه
- ۱ چکیدهٔ انگلیسی

فهرست تفصیلی مطالب، و شکل‌ها (نقشه، طرح، عکس)

مطالب

سپاس‌گزاری / ۱۳

پیش‌گفتار / ۱۵

فصل نخست: یادداشت‌هایی درباره جغرافیای طبیعی ابیانه / ۱۷

۱. موقعیت جغرافیایی و طبیعی / ۱۹

۲. شرایط اقلیمی ابیانه / ۲۰

۳. آب: مایه حیات روستا / ۲۲

فصل دوم: یادداشت‌هایی درباره جغرافیای انسانی ابیانه / ۲۵

۱. وجه تسمیه / ۲۷

۲. مذهب و زبان / ۲۷

۳. بافت اجتماعی و جمعیتی و شیوه معیشت / ۲۸

فصل سوم: یادداشت‌هایی درباره نحوه شکل‌گیری و ویژگی‌های کالبدی ابیانه / ۳۳

۱. عوامل شکل‌گیری کالبدی ابیانه / ۳۵

۲. چگونگی گسترش کالبدی ابیانه / ۳۸

۳. محله‌های ابیانه / ۴۱

۴. معابر ابیانه / ۴۴

۵. نظام دفاعی ابیانه / ۴۷

فصل چهارم: یادداشت‌هایی درباره بناهای عمومی و مذهبی ارزشمند در ابیانه / ۴۹

۱. بناهای عمومی و مذهبی ارزشمند در ابیانه / ۵۱

۲. خانه‌های تاریخی و واجد ارزش معماری ابیانه / ۵۸

۱-۲. خانه‌های مربوط به دوره‌های پیش از صفوی / ۵۸

۲-۲. خانه‌های مربوط به دوره صفوی / ۵۹

۳-۲. خانه‌های مربوط به دوره قاجار / ۶۵

۴-۲. خانه‌های مربوط به دوره پهلوی / ۶۹

فصل پنجم: یادداشت‌هایی درباره محله پل / ۷۱

۱. محله پل به عنوان یکی از محله‌های واجد ارزش در ابیانه / ۷۳

۲. مرکز محله پل / ۷۴

۳. معابر در محله پل / ۷۶

۴. معبر درجه دو و سه در محله پل / ۷۷

۵. معبر پای کوه / ۷۹

۶. فاضلاب در محله پل / ۷۹

فصل ششم: یادداشت‌هایی درباره بنایی به نام مسجد پرزله در محله پل / ۸۳

۱. مسجد پرزله و مسیر دسترسی به آن / ۸۵

۲. مختصری درباره دوره‌های شکل‌گیری بنا (تاریخ ساخت، تعمیرات و تغییرات انجام شده) / ۸۹

۳. معرفی فضاهای مسجد پرزله / ۹۱

۴. معرفی ساختار بنا / ۹۱

۵. معرفی تزیینات مورد استفاده در مسجد پرزله / ۹۶

تزیینات موجود در بنا / ۹۶

۵-۱. نحوه اتصال ستون به سرستون و تخته‌کوبی / ۹۸

۶. معرفی مصالح مسجد پرزله / ۱۰۲

خاک / ۱۰۲

چوب / ۱۰۳

سنگ / ۱۰۳

۷. مختصری درباره آسیب‌های تهدیدکننده بنا / ۱۰۵

۸. مختصری درباره درمان مسجد پرزله / ۱۰۶

سخن آخر / ۱۰۹

کتابنامه / ۱۱۱

چکیده انگلیسی / ۱

شکل‌ها

نقشه‌ها

شکل ۱. موقعیت ایبانه در نقشه استان اصفهان / ۱۹

شکل ۲. موقعیت ایبانه در نقشه جغرافیایی دره برز رود / ۱۹

شکل ۳. موقعیت بافت ایبانه در نقشه جغرافیایی دره برز رود / ۲۰

شکل ۱۷. نقشه راه‌های ارتباطی و نقاط مهم اطراف ایبانه (نقشه‌ای شماتیک بر پایه توصیف اهالی در سال ۱۳۸۴) / ۳۶

شکل ۱۹. نحوه گسترش روستا از آغاز تا کنون / ۳۹

شکل ۲۲. نقشه محله‌بندی روستای ایبانه / ۴۱

شکل ۲۴. موقعیت گره‌ها و مراکز محله‌ها در بافت روستای ایبانه / ۴۲

- شکل ۲۵. موقعیت راشتا در دل بافت مسکونی ایبانه / ۴۳
- شکل ۲۶. موقعیت راشتا در دل بافت مسکونی ایبانه / ۴۳
- شکل ۳۳. نقشه موقعیت بناهای عمومی، خدماتی، مذهبی و ارزشمند در ایبانه / ۵۳
- شکل ۳۷. نقشه طبقه هم‌کف مسجد پرزله ایبانه / ۵۵
- شکل ۳۸. نقشه طبقه اول مسجد پرزله ایبانه / ۵۵
- شکل ۳۹. نقشه نمای جنوبی مسجد پرزله ایبانه / ۵۶
- شکل ۴۰. نقشه مقطع مسجد پرزله ایبانه / ۵۶
- شکل ۴۱. نقشه مقطع مسجد پرزله ایبانه / ۵۷
- شکل ۴۳. نقشه موقعیت خانه‌های تاریخی ارزشمند در ایبانه / ۵۹
- شکل ۴۶. نقشه طبقه هم‌کف خانه ابوالقاسمی، مربوط به دوره پیش از صفوی / ۶۱
- شکل ۴۷. نقشه مقطع خانه ابوالقاسمی، مربوط به دوره پیش از صفوی / ۶۱
- شکل ۴۹. نقشه طبقه هم‌کف خانه مجیدی، مربوط به دوره صفوی / ۶۲
- شکل ۵۰. نقشه طبقه اول خانه مجیدی، مربوط به دوره صفوی / ۶۳
- شکل ۵۱. نقشه نمای شرقی خانه مجیدی، مربوط به دوره صفوی / ۶۳
- شکل ۵۲. نقشه مقطع خانه مجیدی، مربوط به دوره صفوی / ۶۴
- شکل ۵۶. نقشه طبقه هم‌کف خانه جهونه، مربوط به دوره قاجار / ۶۶
- شکل ۵۷. نقشه طبقه اول خانه جهونه، مربوط به دوره قاجار / ۶۶
- شکل ۵۸. نقشه نمای شرقی خانه جهونه، مربوط به دوره قاجار / ۶۷
- شکل ۵۹. نقشه مقطع خانه جهونه، مربوط به دوره قاجار / ۶۷
- شکل ۶۳. موقعیت محله پل در بافت تاریخی ایبانه / ۷۳
- شکل ۶۵. نقشه موقعیت مرکز محله علی‌یارنه در پل / ۷۵
- شکل ۶۶. نقشه نظام شکل‌گیری معابر در محله پل / ۷۶
- شکل ۶۷. نیم‌رخ طولی از محله پل / ۷۸
- شکل ۷۱. نقشه موقعیت مسجد پرزله در محله پل / ۸۶
- شکل ۷۲. نقشه هم‌کناری مسجد پرزله با عناصر ارزشمند راسته / ۸۷
- شکل ۷۳. بخشی از نیم‌رخ عمودی راشتا / ۸۸
- شکل ۷۴. بخشی از نیم‌رخ افقی راشتا / ۸۸
- شکل ۷۷. پلان طبقه هم‌کف مسجد پرزله / ۹۲
- شکل ۷۸. پلان طبقه اول مسجد پرزله / ۹۲
- شکل ۸۰. نمایش ساختار طبقه هم‌کف مسجد پرزله / ۹۴
- شکل ۸۱. نمایش ساختار طبقه هم‌کف مسجد پرزله / ۹۴
- شکل ۸۲. نمایش ساختار طبقه اول مسجد پرزله / ۹۵
- شکل ۸۳. نمایش پوشش کلی مسجد پرزله / ۹۵

طرح‌ها

- شکل ۱۸. نمای کلی روستا، بافت مسکونی و محلات؛ هم‌کناری عناصر طبیعی با عناصر انسان‌ساخت / ۳۷
- شکل ۲۹. بررسی نظام دفاعی ایبانه (قلاع و دروازه‌ها) / ۴۶
- شکل ۸۶. الگوی گره‌چینی در ورودی مسجد پرزله / ۹۸
- شکل ۸۷. الگوی گره‌چینی در شوقه‌های مسجد پرزله / ۹۹
- شکل ۸۸. الگوی تخته‌کاری در شبستان فوقانی مسجد پرزله / ۱۰۰
- شکل ۸۹. الگوی تخته‌کاری در شبستان فوقانی مسجد پرزله / ۱۰۰
- شکل ۹۰. جزییات اتصال تخته‌ها در شبستان طبقه اول / ۱۰۱
- شکل ۹۱. جزییات اتصال ستون‌ها و سرستون به فرسب / ۱۰۱
- شکل ۹۲. جزییات اتصال ستون به سرستون در شبستان طبقه اول / ۱۰۱
- شکل ۹۷. جزییات نفوذ رطوبت زمین از کف شبستان به ستون‌های چوبی در شبستان طبقه هم‌کف مسجد پرزله / ۱۰۷
- شکل ۹۸. جزییات نفوذ رطوبت از ساباط غربی به شبستان تحتانی مسجد پرزله / ۱۰۷

عکس‌ها

- شکل ۴. تصویر جبهه جنوبی روستای تاریخی ایبانه، در اواخر زمستان ۱۳۸۳ / ۲۰
- شکل ۵. موقعیت ایبانه در دره برز رود، عکس هوایی سال ۱۳۴۵ / ۲۱
- شکل ۶. تصویری از روستای تاریخی ایبانه از داخل قلعه یوسمون در بهار ۱۳۸۴ / ۲۲
- شکل ۷. بخشی از جوی آب میان‌ده، که از مسیر اصلی منحرف و به سمت محله یوسمون می‌رود / ۲۳
- شکل ۸. انواع گل‌های بومی ایبانه در بهار / ۲۴
- شکل ۹. تصویر کوچه‌باغ‌ها و آب روان که مایه پیدایش، ادامه حیات و سرسبزی روستا است / ۲۷
- شکل ۱۰. خانم خانقاهی، دارنده خانه بسیار زیبایی چهارصفه / ۲۸
- شکل ۱۱. زیارت هینزا / ۲۹
- شکل ۱۲. تصاویری از زنان ایبانه و نوع پوشش آنها / ۳۰
- شکل ۱۳. اشرف: آخرین بازمانده خانقاه / ۳۱
- شکل ۱۴. فاطمه خانم، که بدون نوبت خانه‌اش مرمت شد / ۳۱
- شکل ۱۵. زنان ایبانه‌ای / ۳۲
- شکل ۱۶. حاج علی؛ مرد نابینا و خوش‌صحبتی که هنگام کار در محله یوسمون با او آشنا شدم / ۳۲
- شکل ۲۰. در ورودی مسجد پرزله ایبانه مربوط به دوره صفوی / ۳۹
- شکل ۲۱. دورنمای روستای تاریخی ایبانه در اواخر زمستان ۱۳۸۳ / ۴۰
- شکل ۲۳. بخشی از محله یوسمون و مرکز محله پالیزه / ۴۲

- شکل ۲۷. معبر مال‌رُوی مربوط به محله پل / ۴۴
- شکل ۲۸. معبر درجه سه متصل به راشتا / ۴۵
- شکل ۳۰. بقایای قلعه یوسمون / ۴۸
- شکل ۳۱. بقایای دروازه بالا / ۴۸
- شکل ۳۲. بخش‌هایی از گره‌کاری در ورودی نخلگاه پرزله / ۵۱
- شکل ۳۳. بخشی از تزیینات نقاشی بر روی سقف چوبی مسجد جامع ایبانه / ۵۳
- شکل ۳۵. بخشی از فضای داخلی طبقه پایین نخلگاه هرده / ۵۴
- شکل ۳۶. بخشی از فضای داخلی آب‌انبار پالیزه / ۵۴
- شکل ۴۲. نورگیر طبقه هم‌کف مسجد پرزله ایبانه / ۵۷
- شکل ۴۴. نمای جنوبی خانه ابوالقاسمی در محله پل؛ مربوط به دوره پیش از صفوی / ۶۰
- شکل ۴۵. ایوان بلند صفا که تارک آن به سمت روشنایی است از مشخصه‌های خانه‌های دوره پیش از صفوی (احتمالاً سلجوقی) است / ۶۰
- شکل ۴۸. بخش‌هایی از فضای داخلی کیا گوردا (خانه بزرگ)؛ نمونه چهارصفه دوره صفوی / ۶۲
- شکل ۵۳. بخش‌هایی از فضای داخلی خانه مجیدی؛ نمونه چهارصفه دوره صفوی / ۶۴
- شکل ۵۴. نمای جنوبی خانه خلیلیان؛ نمونه چهارصفه دوره صفوی / ۶۴
- شکل ۵۵. خانه میرزایی در محله یوسمون، مربوط به دوره قاجار / ۶۵
- شکل ۶۰. بخشی از تزیینات نقاشی ایرانی و خط بر روی سخته‌های سقف خانه گوهر، مربوط به دوره قاجار / ۶۸
- شکل ۶۱. بخش‌هایی از نمای شرقی و فضای داخلی خانه ابوالقاسمی، نمونه خانه‌های چندطبقه در دوره پهلوی / ۶۹
- شکل ۶۲. پشگاه خانه ایبانه‌ای، نمونه الحاقات دوره پهلوی / ۶۹
- شکل ۶۴. گره محله‌ای در محله پل؛ محل برخورد چند معبر اصلی و فرعی / ۷۴
- شکل ۶۸. توالی عمومی واقع در معبر پای کوه / ۷۹
- شکل ۶۹. معابر سرپوشیده برای دفع آب جاری و سیلاب‌ها، که به نوعی گریزرو است / ۷۹
- شکل ۷۰. تصویری از هاون همسایگی در محله یوسمون کنار خانه میرزایی / ۸۰
- شکل ۷۵. ساباط منتهی به مسجد پرزله / ۹۰
- شکل ۷۶. تصویری از مسجد پرزله در دهه ۱۳۵۰ خورشیدی / ۹۰
- شکل ۷۹. جبهه جنوبی مسجد پرزله / ۹۳
- شکل ۸۴. منبت‌کاری بر روی در جبهه غربی مسجد پرزله / ۹۷
- شکل ۸۵. منبت‌کاری بر روی در جبهه شرقی مسجد پرزله / ۹۷
- شکل ۹۳. بخشی از آجرکاری خفته - راسته در سقف آب‌انبار میان‌ده / ۱۰۲
- شکل ۹۴. بخشی از آجرکاری در بدنه آب‌انبار یوسمون / ۱۰۳
- شکل ۹۵. بخشی از گره‌کاری نخلگاه زیارت و حسینیه نوساز روبه‌روی آن / ۱۰۴
- شکل ۹۶. بخشی از آجرکاری و کاهگل‌کشی در بدنه آب‌انبار پالیزه / ۱۰۵

سپاس گزاری

مطالعات انجام شده بدون همکاری و همیاری برخی از استادان، همکاران و دوستان میسر نمی شد. با درود به روح بلند مرحوم دکتر باقر آیت الله زاده شیرازی، قدردان راهمایی های ارزنده دکتر محمدمنصور فلامکی، دکتر اصغر محمد مرادی هستم و از سعه صدر حوزه مدیریت امور پایگاه های سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، و مدیریت پایگاه پژوهشی ایبانه کمال تشکر را دارم. همفکری های خالصانه مهندس کیارش اقتصادی و حسین جمشیدی کمک زیادی به من کرد و از مهندس غلامحسین پورمحراب، امین اریسی، مسعود اسدپور و آقای مجید نوری موارد ارزنده ای آموختم و تجربیات استاد غلام حسین و استاد محمد نیز در برخی امور رهگشا بود. واقعیت این است که اگر همکاری های بی دریغ کارمندان محترم پایگاه ایبانه (آقا پرویز، آقای عباس کاشانی، خانم مسلمی و فاطمه خانم) در بخش های میدانی مطالعات نبود از کیفیت کار کاسته می شد و رنگ و بوی بومی خود را از دست می داد. بی تردید برای شناسایی و مستندسازی حدود پنجاه بنای بالارزش تاریخی در ایبانه، که بسیاری از آنها در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است، خود را مدیون راهمایی های ارزنده حاج حسن نعیمی، مرحوم علی نعیمی، خانم حیدری، خانم خانقاهی و... می دانم.

تمام این یادداشت ها با کمک برادرم میثم در قالب یک کتابچه یادداشت جمع آوری شده و با خلوص تمام به پاس زحمات بی شایبه و همراهی خالصانه همسرم خانم فیروزه محمدزاده به ایشان تقدیم می شود.

چنان دیدم که هیچ کس کتابی نمی‌نویسد الا که چون
روز دیگر در آن نگرد گوید: اگر فلان سخن چنان بودی
بهتر گشتی و اگر فلان کلمه به آن افزوده شدی نیک‌تر
آمدی.

علاء کتاب

پیش‌گفتار

واقعیت این است که نمی‌توان معماری مردمی را بدون مردم دید و یادداشت‌برداری از ساخت‌وساز عامیانه را بدون حضور مردم رنگ‌وبو داد و زنده و گویا ساخت. امروزه از معماری عامیانه در محافل علمی و هنری به اندازه کافی صحبت شده و از روستاهای تاریخی ایران مانند میمند، ماسوله، ایبانه و... نیز به عنوان نمونه یاد می‌شود. در مطالعات مربوط به معماری ایران هم‌آره به معماری مردمی توجه شده اما به مردمی که در آن معماری زندگی می‌کنند و در حقیقت به آن حیات می‌بخشند به همان اندازه پرداخته نشده است.

شاید هیچ‌گاه از یاد نبرم روز افتتاح موزه ایبانه را که با سیل آدمیانی روبه‌رو شدم که با لباس محلی مردانه و زنانه - که یادگاری از نگاره‌های دوره صفوی در ایبانه است - در مراسم حاضر شدند و در حقیقت فضا با حضور آنان خوانا شد؛ مظلوف به ظرف معنا داد و معماری عامیانه با عموم در اولین نگاه قابل فهم شد. البته تا پیش از این هرگز نمی‌دانستم که اهالی ایبانه ساکن هر جای دنیا باشند، زمانی که به ایبانه بیایند لباس بومی بر تن کرده و به زبان محلی سخن می‌گویند و فضاهای مختلف روستا را به نوعی می‌آریند.

آشنایی با اهالی ایبانه در طول هجده ماه زندگی در محل و دوستی با بسیاری از آنان و شنیدن خاطرات آنها، مرا بیشتر با بافت ایبانه مأنوس کرد و به طور دقیق تأثیر مردم زنده در درک ویژگی‌های بافت را برایم آشکار کرد.

ایبانه همان جایی بود که به دنبال‌اش بودم، معماری با مردم، زنده و گویا و بدون تغییر در ظواهر؛ و من مدام به دنبال ردپای کسانی در اینجا بودم که سال‌ها پیش به این روستا آمده و به احتمال مطالعاتی نیز کرده بودند. در این گیرودار در محله یوسمون با حاج‌حسن نعیمی آشنا شدم. پیرمردی که شناخت او از ایبانه گرچه علمی نبود اما جامع و کامل بود. او با همان ادبیات عامیانه به من می‌فهماند که تا چه اندازه به کرده‌های نیاکان خویش عشق می‌ورزد. او اول‌بار مسجد یوسمون را به من نشان داد و ترتیبی داد تا سه روز مداوم بتوانم در مسجد باشم و یادداشت بردارم. هنوز هم طنین صدای گرم‌اش در داخل مسجد خالی که کوچک‌ترین صدایی در آن می‌پیچد در ذهن‌ام مانده. حاج‌علی نعیمی که پسرعمویش بود در همان محله زندگی می‌کرد. گرچه حافظه درازمدت خود را از دست داده بود اما هیچ‌گاه از شنیدن تعریف خاطرات‌اش سیراب نمی‌شدم. در حقیقت سعی می‌کردم ایبانه را آن‌طوری که آنها تصویر می‌کردند، تصور کنم. گاهی هم در حین مطالعه خانه‌های تاریخی با کسان دیگری آشنا می‌شدم. انگار لبریز از مطالبی بودند که باب طبع من بود. آنها از گذشته می‌گفتند و من به دنبال یافتنی‌های خویش بودم. یکی از آنان که ژاندارم دوره رضاشاه بود می‌گفت که مهندس سیحون در دوره جوانی او به ایبانه آمده و به مدت یک‌ماه در این مکان در کنار چادرش به مطالعه پرداخته است. جالب بود که او سیحون را می‌شناخت و افسوس که من در جستجوی مطالعات سیحون در ایبانه فقط به چند اسکیس رسیده بودم.

من به مطالعات‌ام در ابیانه ادامه دادم و سعی کردم هم‌آره از تجربیات کسانی استفاده کنم که روزی در این مکان مانند من به دنبال کسب تجربه بوده‌اند. مهندس سیحون در دسترس نبود اما می‌شد از آموزه‌های مرحوم دکتر شیرازی استفاده کرد. او به من کتابچه‌ای نشان داد پر از یادداشت‌هایی که در سی سال پیش دربارهٔ ابیانه نوشته بود. جالب بود که ایشان با افرادی مصاحبت داشت که پس از گذشت سی سال هم‌اکنون نیز در ابیانه زندگی می‌کردند و از دوستان من بودند. توجه به بومیان و نظرخواهی از آنان در حفاظت از محل سکونت‌شان در کارهای ایشان لحاظ شده بود. او در کنار طرح مرمت هر خانه‌ای در ابیانه، نام صاحب‌خانه و مصاحبه با او را نیز آورده بود و به آن توجه داشت. به سراغ همان خانه‌ها با صاحبان‌اش رفتم و از آنها برای شناخت ابیانه کمک گرفتم و سعی کردم یادداشت‌ها و ترسیمات من خالی از ویژگی‌هایی که مردم بومی یادآوری می‌کنند، نباشد. هر چقدر دامنهٔ مطالعات‌ام گسترده‌تر می‌شد به اهمیت حضور مردم برای شناخت معماری متعلق به آنها بیشتر پی می‌بردم.

نتایج مطالعات دو نسل گذشته دربارهٔ معماری ابیانه هرگز به‌طور کامل منتشر نشد و دریغ از سند و یادداشت‌های جمع‌بندی شده‌ای! شاید بتوان به عنوان پژوهشگر نسل سوم، این یادداشت‌های دست‌وپا شکسته را به مثابهٔ ذرهٔ ناچیزی از میراث مکتوب ابیانه برای بهتر شدن و کامل‌تر شدن در آینده، در اختیار دیگران قرار داد و امیدوار بود با توکل به خداوند متعال راه پُررُهروی دوستداران علم، فرهنگ و هنر این مرز و بوم با شناخت کامل از مردمان‌اش ادامه یابد.

حسین راعی